

Мікіш А. С.

ад'юнкт

(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 343.973 : 343.53

ЗАПОБІГАННЯ ФІКТИВНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВУ: ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Висвітлено проблеми запобігання фіктивному підприємництву в Україні, а також запропоновано можливі шляхи їх вирішення.

Ключові слова: підприємницька діяльність, фіктивне підприємництво, заходи загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання, шляхи удосконалення.

Постановка проблеми. Нині існуючий механізм протидії злочинності в Україні орієнтований переважно на кримінально-репресивні засоби й методи. Водночас орієнтація тільки на силові заходи боротьби зі злочинністю є непродуктивною і безперспективною. Такий підхід ще більше сприяє формуванню антисоціальної та злочинної поведінки, призводить до значних збоїв і неефективності функціонування судової та інших правових систем. Тому сьогодні слід акцентувати увагу на подоланні односторонності антикримінальної державної стратегії, «перекосів» у механізмах протидії злочинності [1, с. 16; 2, с. 148].

Запобігання злочинам є найгуманнішим засобом підтримки правопорядку, забезпечення безпеки охоронюваних законом цінностей. Здійснення його, разом із захистом суспільства від злочинних посягань, оберігає також нестійких членів суспільства від подальшого морального падіння, перешкоджаючи їм стати злочинцями, і тим самим позбавляє їх негативних наслідків кримінального покарання. Запобігання злочинам є найефективнішим засобом протидії злочинності як соціальному явищу, оскільки кримінально-правові заходи у вигляді покарання мають обмежений характер.

Розуміння цього й зумовило цілий напрямок у діяльності правоохоронних органів. Запобігання злочинності – одне з основних завдань держави, тому розгляд цього питання завжди викликає безперечний інтерес як серед фахівців, так і серед дослідників.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Варто зауважити, що в українській кримінологічній науці проблема запобігання злочинності досліджувалася у концептуальних працях таких науковців: В. В. Голіна, І. М. Даньшин, О. М. Джужа, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. М. Костенко та ін. Механізм створення і подальшого використання фіктивних підприємств невпинно удосконалюється, що потребує застосування адекватних засобів боротьби з фіктивним підприємництвом, розробки відповідних рекомендацій.

Метою статті є надання пропозицій щодо удосконалення запобігання фіктивному підприємництву в Україні.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, під запобіганням злочинності розуміють діяльність, здійснювану державними органами і громадськістю, що повинна мати системний характер як за комплексом заходів, так і за колом суб'єктів, які її здійснюють, спрямовану на недопущення виникнення, усунення, послаблення або нейтралізацію чинників, що детермінують злочинність окремого виду та конкретного злочину.

Найбільш відповідає сутності такої діяльності термін “запобігання”, оскільки це правильний переклад терміна “предупреждение”, на що звернуто увагу і в Концепції розвитку кримінологічної науки в Україні на початку ХХІ століття, схваленій членами Координаційного бюро з проблем кримінології Академії правових наук України [3]. Варто також зауважити, що запобігання злочинів є одним із завдань кримінального закону, що відображено у ст. 1 КК України.

Стосовно ж змісту цього поняття доречним є навести визначення запобігання злочинності, сформульоване О.М. Литваком. Зазначений автор визначає запобігання злочинності як сукупність різноманітних видів діяльності у державі, спрямованих на вдосконалення суспільних відносин з метою усунення, нейтралізації або зменшення впливу негативних явищ та процесів на формування криміногенних рис особистості злочинця, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [4, с. 25].

Залежно від масштабів і мети застосування запобіжних заходів у кримінологічній літературі виділяють: цільові або спеціальні (спеціально-кримінологічні), що мають спеціальну мету запобігання злочинності; загальносоціальні, здійснення яких спрямовується на вирішення інших соціальних проблем, але побічно має ефект і щодо запобігання злочинності [5, с. 327].

Заходи загальносоціального запобігання злочинам являють собою багатоаспектну діяльність держави й громадськості, у процесі якої реалізується антикриміногенний потенціал суспільства та усіх його інститутів. Ним охоплюється утвердження базових суспільних цінностей, серед яких найважливішими є людина, її права і свобода, дотримання демократичних принципів державності, розбудова громадянського суспільства, зміцнення правопорядку, підвищення дієвості влади, досягнення у країні взаєморозуміння та злагоди.

Загальносоціальне запобігання фіктивному підприємництву визначається успішністю заходів економіко-правового, соціального організаційно-управлінського; інформаційного та морально-виховного характеру. Вирішення цих завдань створює передумови і для ефективної запобіжної діяльності в цілому.

Як зазначено вище, у структурі запобігання злочинності за цільовим призначенням виділяють спеціально-кримінологічне запобігання, що охоплює сукупність заходів, спеціально спрямованих на усунення причин злочинності чи конкретних злочинних посягань. Здійснення такої діяльності потребує застосування спеціальних методів і засобів та відрізняється від

загальносоціального запобігання саме спеціальним призначенням і цілеспрямованістю.

За словами А.П. Закалюка, спеціально-кримінологічні заходи запобігання чинять вплив: а) не тільки після вчинення злочину, але частіше до нього; б) у сфері, яка лише частково регулюється правом; в) засобами, що мають виключно цільове запобіжне призначення; г) інколи паралельно із засобами згаданих вище різновидів, але частіше після них [5, с. 328].

В. В. Голіна розглядає цю діяльність як сукупність самостійних, але внутрішньо пов'язаних і доповнюючих один одного напрямів боротьби зі злочинністю, змістом яких є діяльність державних органів, громадських організацій і громадян з протидії криміногенним явищам і процесам, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки. А також визначає суб'єктів спеціально-кримінологічного запобігання злочинам: законодавчі органи, виконавчо-розпорядчі, державні координуючі, правоохоронні та правозастосовні органи, органи державного, культурно-виховного і господарського управління, навчальні, медичні органи й установи, релігійні, громадські та інші організації, рухи, воєнізовані формування, фонди, соціальні групи, об'єднання батьків, сусідів, громадян [6, с. 12].

Об'єктами запобіжного впливу є детермінуючі чинники, що зумовлюють існування економічної злочинності взагалі та фіктивного підприємництва зокрема, а також особи, які схильні до вчинення злочину цієї категорії, або які мають намір вчинити злочин або вже розпочали його вчинення.

Зважаючи на те, що економічні проблеми мають розв'язуватися структурами усіх рівнів управління, доцільно на базі існуючих структур створити окремий орган, якій був би спроможним координувати цю діяльність у рамках єдиної стратегії. Відтак, заслуговує на увагу висловлена у науковій літературі думка про доцільність створення з цією метою Координаційного комітету (управління) із запобігання економічній злочинності при Кабінеті Міністрів України [7; 8]. У багатьох західних країнах створено подібні органи. Вони систематично аналізують стан справ у цій сфері боротьби зі злочинністю і дають належні рекомендації урядовим структурам.

Основними формами координації мають бути: а) засідання Координаційного комітету із запобігання економічній злочинності при Кабінеті Міністрів України, а також наради працівників правоохоронних органів на міському, районному, міжрайонному рівні; б) обмін інформацією з питань протидії економічній злочинності; в) спільні виїзди в регіони для проведення узгоджених дій для надання практичної допомоги місцевим правоохоронним органам у протидії економічній злочинності; г) створення слідчо-оперативних груп для розслідування економічних злочинів, учинених організованими формуваннями; г) взаємне використання можливостей для підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів з викриття економічних злочинів, проведення семінарів, конференцій, спрямованих на підвищення власного фахового рівня; д) спільні цільові заходи для виявлення і припинення економічних злочинів; е) виявлення та нейтралізації детермінуючих їх чинників;

є) розробка операцій та видання спільних наказів, вказівок, підготовка різноманітних інформаційних листів, методичних рекомендацій та інших організаційно-розпорядчих документів, що стосуються протидії та запобігання економічної злочинності.

Щодо діяльності спеціалізованих суб'єктів запобігання фіктивному підприємству та економічній злочинності у цілому варто зауважити, що перспективним напрямом у цій сфері має бути створення єдиного центрального органу виконавчої влади, відповідального за запобігання та розслідування усіх видів економічних правопорушень і здійснення фінансового контролю. Як засвідчили результати дослідження, одним із детермінуючих фіктивне підприємство чинників організаційно-управлінського характеру є неефективність у розподілі запобіжних функцій між органами державної влади.

Відтак, з метою усунення зазначених недоліків, потреби в ефективному та оперативному реагуванні на усі економічні правопорушення, а також з урахуванням міжнародного досвіду у цій сфері (Guardia di Finanza в Італії, Finanzpolizei в Австрії, Garda Financiară у Румунії) вважаємо за доцільне створити фінансову поліцію, як центральний орган виконавчої влади, що формує і реалізує державну політику у сфері запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями та здійснення державного фінансового контролю. Певні кроки у цьому напрямку були зроблені українською владою. Так, Кабінетом Міністрів України був підготовлений проект Закону України «Про основи запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями і здійснення фінансового контролю» від 02.07.2014 року.

Отже, прийняття закону щодо можливості функціонування такого органу дало б можливість: імплементувати у вітчизняне законодавство європейську модель органів, що поєднують у собі контрольно-перевірочні функції з функціями досудового розслідування у сфері запобігання економічній злочинності; усунути розгалужену та неефективну систему правоохоронних та контролюючих органів у цій сфері; організувати належну взаємодію суб'єктів запобігання фіктивному підприємству та економічній злочинності у цілому; оперативно реагувати на виникнення або загрозу виникнення економічних правопорушень та сприяти невідворотності покарання для осіб, що їх скоюють; раціонально використовувати фінансові ресурси за рахунок ліквідації органів та їх підрозділів, що здійснюють дублюючі функції у цій сфері.

Потрібно також звернути увагу на відсутність єдності у механізмі взаємодії органів державної реєстрації та органів державної податкової служби на стадії реєстрації суб'єкта, відсутності єдиної повної бази даних про платників податків. Зазначені недоліки зумовлені насамперед недосконалістю правового регулювання у сфері реєстрації та обліку суб'єктів господарювання [9, с. 8].

Крім того, з метою створення законодавчих можливостей для припинення та документування діяльності фіктивних підприємств доцільним є внесення змін до Закону України «Про банки та банківську діяльність» щодо визначення права податкової служби у випадках визнання підприємства

фіктивним отримувати від установ банків відомості про рух коштів по будь-якому його рахунку з наданням інформації про призначення платежів та інших даних про контрагентів.

Як зауважено у спеціальній літературі [10, с. 226; 11, с. 181], застосований в Україні підхід до інформаційного обміну у сфері державної реєстрації суб'єктів господарювання призводить до створення ситуації, коли зазвичай з'ясування їх фіктивного характеру відбувається уже після реєстрації.

Саме тому одним із заходів інформаційного характеру, спрямованих на удосконалення запобіжної діяльності на стадії реєстрації фіктивних підприємств, для перевірки реальності заявлених в установчих документах суб'єктів підприємницької діяльності відомостей варто визначити здійснення інформаційного обміну між державним реєстратором та органами внутрішніх справ у режимі on-line, а саме: безперешкодного та оперативного доступу з використанням різних засобів комунікації і зв'язку до баз даних паспортних служб. Крім того, до інформації, що може бути використана у процесі перевірки, також можуть бути віднесені дані інформаційно-пошукових систем органів внутрішніх справ про осіб, які притягнуті до кримінальної, адміністративної відповідальності; наявність непогашеної судимості; про відбування особами та знаходження їх у місцях позбавлення волі; дані про осіб, які знаходяться в розшуку та переховуються від слідства; дані про порушені кримінальні справи стосовно конкретних осіб; відомості про осіб, які зникли безвісти.

Висновки. Отже, дотримання вимоги комплексності при здійсненні запобіжної діяльності усіх суб'єктів, що забезпечують економічний правопорядок і захист інтересів суспільства та держави у цій сфері, зумовлює об'єктивну необхідність узгодження дій суб'єктів запобігання. Єдиним засобом узгодження запобіжної діяльності суб'єктів є координація, сутність якої полягає у розробці та реалізації спільних заходів щодо запобігання фіктивному підприємництву в межах і з метою реалізації державної програми боротьби з економічною злочинністю в рамках єдиної стратегії.

Бібліографічні посилання

1. *Даньшин И. Н.* Состояние должностных преступлений в сфере хозяйственной деятельности и система мер по их предупреждению / И. Н. Даньшин // Проблемы запобігання службовим злочинам у сфері господарчої діяльності : матеріали наук.-практ. семінару (Харків, 9 листоп. 2004 р.). – Х., 2005. – С. 15–18.
2. *Погорецький М. А.* Питання запобігання службовим злочинам у сфері господарчої діяльності оперативно-розшуковими заходами / М. А. Погорецький // Проблемы запобігання службовим злочинам у сфері господарчої діяльності : матеріали наук.-практ. семінару (Харків, 9 листоп. 2004 р.). – Х. ; К., 2005. – С. 147–149.
3. Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні на початку ХХІ століття // Інформаційний бюлетень координаційного бюро з проблем кримінології АппУ. – № 5. – К., 2002.
4. *Литвак О.* Теоретичні проблеми запобігання злочинам / О. Литвак // Вісник прокуратури. – 2015. – № 4 (166). – С. 23–31.
5. *Закалюк А. П.* Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. / Закалюк А. П. – К., 2007. – Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки.

– 2007. – 424 с.

6. Голина В. В. Специально-криминологическое предупреждение преступлений (теория и практика) : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08 / Голина В. В. – Х., 1994.

7. Білоус В. Т. Координація боротьби з економічною злочинністю : монографія / В. Т. Білоус. – Ірпінь, 2002.

8. Кальман О.Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.08 / Кальман О.Г. – Х., 2004.

9. Піддубна Д.В. Правове регулювання обліку платників податків як елемент податкової діяльності держави : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Д.В. Піддубна. – К., 2008.

10. Проблеми та перспективи удосконалення протидії діяльності суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності : монограф. / авт. кол. – К., 2012.

11. Семчук А. Г. Створення єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, як ефективний шлях протидії корупції : матер. II Міжнарод. науково-практ. конф. «Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності» (Київ, 22–23 листопада 2005 р.) / Семчук А. Г., Ніколаюк С. І., Шаповалов О. О. – К., 2006. – С. 178–186.

Микиш А. С. Предотвращение фиктивного предпринимательства: пути совершенствования. Освещены проблемы предупреждения фиктивного предпринимательства в Украине, а также предложены возможные пути их решения.

Ключевые слова: *предпринимательская деятельность, фиктивное предпринимательство, мероприятия общесоциального и специально-криминологического предотвращения, пути усовершенствования.*

Mikish A. S. Prevention of fictitious business: ways of improvement. The article deals with problems of preventing fictitious business in Ukraine, as well as possible ways of solving them. The author supports the expressed in scientific literature opinion on the feasibility of establishing of the Coordination Committee (Administrstrtion) to prevent economic crime at the Cabinet of Ministers of Ukraine.

The main forms of coordination should be: a) meeting of the Coordinating Committee for the Prevention of economic crime at the Cabinet of Ministers of Ukraine, as well as meetings of law enforcement officials at city, district, inter-district level; b) the exchange of information on combating economic crime; c) joint visits to regions for concerted action to provide practical assistance to local law enforcement agencies in combating economic crime; d) establishing of investigative-operational teams to investigate economic crimes committed by organized groups; e) mutual use of opportunities for training of law enforcement officers to detect economic crimes, seminars and conferences aimed at raising the professional level of its own; d) joint targeted measures to detect and stop economic crimes; e) identifying and neutralization of the determining factors; f) development of operations and issuing of joint orders, directives, preparation of various newsletters, guidelines and other organizational and administrative documents relating to combating and preventing economic crimes.

Regarding the activities of specialized subjects prevent fraudulent entrepreneurship and economic crimes in general it should be noted that promising direction in this area should be establishing of a single central executive body responsible for preventing and investigating all types of economic offenses and making financial control.

Keywords: *entrepreneurship, fictitious enterprise, general social activities and specially-criminological prevention, ways of improvement.*

Надійшла до редакції 23.06.2015